

Γονεϊκή Ισότητα - Συνεπιμέλεια – Συμφέρον Παιδιού

*Σύντομη εισήγηση της Ειρήνης Πανταζή –Μελίστα
κατά τη γιορτή της Πρωτοχρονιάτικης Πίτας του Εθνικού Συμβουλίου Ελληνίδων*

- Η γονική μέριμνα είναι καθήκον και δικαίωμα και των δύο γονέων (Α.Κ., άρθρο 1510) οι οποίοι την ασκούν από κοινού και περιλαμβάνει την επιμέλεια του προσώπου του παιδιού, τη διοίκηση της περιουσίας του και την εκπροσώπηση του σε κάθε υπόθεση, ή δικαιοπραξία ή δίκη, που αφορούν το πρόσωπο ή την περιουσία του.

- Η από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας δίνει και στους δύο γονείς ενεργό ρόλο στην ζωή και ανατροφή του παιδιού και είναι συμβατή με την αρχή της ισότητας των φύλων σε σχέση με το παιδί τους και με την παιδοκεντρική αντίληψη του δικαίου, ότι η από κοινού φροντίδα και των δύο γονέων, είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, διότι το προστατεύει από ενδεχόμενη αυθαιρεσία του ενός γονέα σε βάρος του.

- Το σπουδαιότερο δικαίωμα και καθήκον που οι γονείς πρέπει να ασκούν από κοινού είναι η επιμέλεια. Η επιμέλεια περιλαμβάνει ιδίως την ανατροφή, την επίβλεψη, την μόρφωση και την εκπαίδευση του παιδιού, καθώς και τον προσδιορισμό του τόπου διαμονής του (Α.Κ., άρθρο 1518). Ωστόσο ενώ κατά τη διάρκεια του γάμου η συνεπιμέλεια επιβάλλεται από τον νόμο και στους δύο γονείς, μετά το διαζύγιο συνεχίζεται μόνο αν και οι δύο διαζευγμένοι γονείς συμφωνήσουν σε συνεπιμέλεια, προσδιορίζοντας και τον τόπο διαμονής του παιδιού. Σε περίπτωση διαφωνίας των διαζευγμένων γονέων το δικαστήριο επιβάλλει την αποκλειστική επιμέλεια σε ένα γονέα(Α.Κ., άρθρο 1513), με κριτήριο την καταλληλότητά του και το συμφέρον του τέκνου.

- Οι αποφάσεις των ελληνικών δικαστηρίων κατά κανόνα (ποσοστό 90% περίπου) κρίνουν την μητέρα ως κατάλληλο άτομο να αναλάβει την επιμέλεια του παιδιού και της την αναθέτουν ενώ στον πατέρα παρέχουν το δικαίωμα επικοινωνίας με το παιδί. Παράλληλα ρυθμίζεται και το θέμα της διατροφής του παιδιού από τον πατέρα. Ένα ελάχιστο μόνο ποσοστό(7% περίπου) αποφάσεων αναθέτει την επιμέλεια στον πατέρα, ενώ δεν υπάρχουν αποφάσεις που να αναθέτουν και στους δύο διαζευγμένους γονείς την επιμέλεια. Η προς την μητέρα δικαστική εύνοια ως αιτιολογία έχει το γεγονός ότι η μητέρα ζητάει κατά κανόνα την επιμέλεια, ενώ ο πατέρας δεν την διεκδικεί, αντίθετα συναινεί να την αναλάβει η μητέρα ή την παραχωρεί. Αιτήσεις πατέρων για ανάθεση σε αυτούς της επιμέλειας γίνονται μόνο κατά ποσοστό 9ο/ο .

- Γιατί άραγε οι μητέρες διεκδικούν το παιδί περισσότερο και οι πατέρες ελάχιστα; Η τακτική διεκδίκησης του παιδιού κατά κανόνα από την μητέρα και η συναινετική στάση του πατέρα ως προς την ανάληψη της επιμέλειας του παιδιού από αυτή βασίζεται σε επικρατούσες στην ελληνική κοινωνία, ακόμη και στη σύγχρονη εποχή μας, δοξασίες και προκαταλήψεις ως προς το φύλο και τους ρόλους που έχουν ανατεθεί σε γυναίκες και άνδρες στο πλαίσιο της πατριαρχικής οικογένειας για πάνω από μισό αιώνα. Στερεότυπα και προκαταλήψεις έχουν μεταβιβασθεί στη συνείδηση των ατόμων με τη μορφή των κοινωνικά αποδεκτών και καθιερωμένων αρχών και αξιών και έχουν εσωτερικευθεί από τα άτομα ως δικό τους πλέον αξιακό κανόνες ρυθμιστικό της ζωής τους.

- Συγκεκριμένα διαμορφώθηκαν και έγιναν αποδεκτές απόψεις- θέσφατα ως προς τη μητέρα του τύπου ότι << τα παιδιά ανήκουν στη μάνα, - η μάνα, ως γυναίκα είναι πιο στοργική και προστατευτική προς το παιδί, το νοιώθει καλύτερα, το πονάει, ξέρει τις ανάγκες και αδυναμίες του, γνωρίζει να τις αντιμετωπίζει, κύριος ρόλος της είναι η περιποίηση η φροντίδα και ανατροφή των παιδιών, είναι πάντα διαθέσιμη και αυτοθυσιακή >>.

- Όσον αφορά τους πατέρες, διαμορφώθηκαν αντιλήψεις σύμφωνα με τις οποίες η ανδρική του ιδιότητα δεν συνάδει με ρόλους φροντίδας του παιδιού όσο και του σπιτιού, ως γυναικείες ενασχολήσεις. Άλλωστε όσοι πατέρες αποστασιοποιούνται από τέτοιους ρόλους, το πράττουν κατ' ακολουθίαν των προτύπων με τα οποία οι ίδιοι μεγάλωσαν και ανδρώθηκαν. Παρόμοια πρότυπα ακολουθούν και οι γυναίκες που οικειοποιούνται, όπως έκαναν και οι δικές τους μητέρες ή γιαγιάδες, τους παραπάνω ρόλους ως θηλυκούς. Άλλες αντιλήψεις προβάλλουν την σοβαρότητα, την αυστηρή λογική και την ψυχραιμία ως τα ενδεδειγμένα χαρακτηριστικά έκφρασης και εκδήλωσης των ανδρών και όχι το συναίσθημα, τη στοργή και την ευαισθησία που θεωρούνται γυναικεία χαρακτηριστικά.

- Έτσι εγκλωβισμένοι σε στερεότυπα που τους προσδίδουν κύρος και δύναμη οι πατέρες αποφεύγουν να διεκδικήσουν την επιμέλεια και ανατροφή των παιδιών με όπλο και τα συναισθήματα αγάπης, στοργής και ενσυναίσθησης αλλά και ενοχής, άγχους, κατάθλιψης, πένθους που όντως και αυτοί νοιώθουν σε περίπτωση απώλειας της άσκησης της επιμέλειας και ελέγχου της ανατροφής και εκπαίδευσης των παιδιών

τους. Βέβαια ο κύριος ρόλος που σε περίπτωση διαζυγίου αποδίδεται στον πατέρα είναι εκείνος του προς διατροφή υποχρέου προς το παιδί του μια που ως άνδρας πάντα συνδέεται με το στερεότυπο της σίγουρης οικονομικής ευρωστίας και υπευθυνότητας. Και σαν ανταμοιβή στη συνέπειά του ως προς την διατροφή του παιδιού του, ως τελευταίος ρόλος του πατέρα αναγνωρίζεται η περιορισμένη επικοινωνία του με αυτό μη τυχόν και διαταραχθεί η σταθερότητα που εξασφαλίζει το περιβάλλον της μητέρας που το ανατρέφει.

- Με βάση τις παραπάνω δοξασίες και προκαταλήψεις η μάννα έχει διαχρονικά υμνηθεί από την Παγκόσμια Λογοτεχνία για τον ρόλο της και τη θυσία της, ενώ ο πατέρας έχει αδικηθεί, μέσω ανάδειξης της σκληρής του πλευράς, χωρίς προσπάθεια ανάδυσσης και της δικής του αυτοθυσιακής προς το παιδί ετοιμότητας.

- Ίδια στερεότυπα και προκαταλήψεις διαμόρφωσαν πρακτικές που με την επί μακρόν εφαρμογή τους ασκούν επιρροή και στην δικαστική κρίση επί αγωγών επιμέλειας των διαζευγμένων γονέων, με αποτέλεσμα, τα δικαστήρια να απορρίπτουν αιτήματα συνεπιμέλειας αναθέτοντας αποκλειστικά στη μητέρα, κατά κανόνα, και κατ' εξαίρεση στον πατέρα την επιμέλεια.

-Τέτοιες ωστόσο νοοτροπίες και πρακτικές δεν είναι εναρμονισμένες με τις σύγχρονες διεθνώς αντιλήψεις για την ισότητα των φύλων σε επίπεδο οικογένειας ούτε με το πραγματικό συμφέρον του παιδιού. Εν αντιθέσει με την μη εργαζόμενη γυναίκα των παλαιότερων εποχών, στις μέρες μας η πλειονότητα των γυναικών εργάζεται και μάλιστα με εξοντωτικά ωράρια και έχει πολύ απαιτητικές επαγγελματικές υποχρεώσεις, που εξισώνονται ή και κάποιες φορές ξεπερνούν εκείνες των ανδρών. Συνεπώς η εργαζόμενη μητέρα είναι φυσικό να μη διαθέτει πολύ χρόνο, ούτε την δέουσα ψυχική αντοχή και ηρεμία για να αντεπεξέρχεται ικανοποιητικά, παράλληλα με τα επαγγελματικά της, και στα καθήκοντα που απαιτεί η επιμέλεια του παιδιού της. Ανακύπτει ανάγκη βοήθειας της στο έργο της επιμέλειας και ανατροφής, προς αποφυγή έκθεσής της σε κίνδυνο άγχους, απόνεσης, ότι δεν θα τα καταφέρει, θυμού έναντι του πατέρα, γιατί θεωρεί ότι τα κάνει όλα αυτή και αυτός τίποτα για το παιδί. Και πιο ουσιαστικός αρωγός στο έργο της αυτό είναι σίγουρα ο πατέρας που είναι διαθέσιμος και μπορεί να συμμετέχει στην ανατροφή και εκπαίδευση του παιδιού τους πέραν των πλαισίων της σύντομης επικοινωνίας που ασκεί περιοδικά με αυτό.

- Περισσότερο από τη μητέρα όμως το παιδί έχει την ανάγκη μιας περισσότερο σταθερής σχέσης με τον πατέρα του. Τη σχέση αυτή τη δικαιούται από τη Διεθνή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού. Σύμφωνα με το άρθρο 18 της Δ.Σ.Δ.Π. και το άρθρο 5 του πρωτοκόλλου 7 στην ΕΣΔΑ για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και θεμελιωδών ελευθεριών που ρυθμίζει την μεταξύ συζύγων ισότητα, το παιδί έχει δικαίωμα για μια σταθερή σχέση και με τους δύο γονείς του, έστω και αν αυτοί είναι σε διάσταση ή διαζευγμένοι, εκτός και αν υπάρχει διαγνωσμένη ανάγκη για τον διαχωρισμό του από τον ένα ή και από τους δύο.

-Ο ρόλος του πατέρα του ως απλού επισκέπτη που το παραλαμβάνει από το σπίτι της μητέρας για λίγες ώρες επικοινωνίας δεν επαρκεί για την οικοδόμηση μιας υγιούς σχέσης μαζί του που θα έχει συνέχεια και σκοπό. Μάλιστα επί συγκρουσιακών σχέσεων των διαζευγμένων είναι δυνατόν να παρεμποδισθεί- κυρίως εκ μέρους της μητέρας -η ανάπτυξη οποιουδήποτε δεσμού του παιδιού με τον πατέρα του και να ατονήσει και η επικοινωνία μαζί του. Τούτο μπορεί να συμβεί όταν η μητέρα υποβαθμίζει στο παιδί τον πατέρα του λέγοντας ότι δεν του προσφέρει τίποτα παρά μόνο μια ξεκούραστη βόλτα πότε- πότε και προβάλλοντας τον εαυτό της και την συνεχή της αυτοθυσία γι' αυτό. Κάπως έτσι αρχίζει η πλήση εγκεφάλου του παιδιού σε βάρος του πατέρα του από την μάννα και ο εγκλωβισμός του στο σύνδρομο αποξένωσης. Βέβαια το ίδιο σύνδρομο μπορεί να αναπτυχθεί και με τη δρομολόγησή του από τον πατέρα προς το παιδί σε βάρος της μητέρας του. Και στις δύο περιπτώσεις οι συνέπειες είναι επιζήμιες για την ευημερία του παιδιού καθόσον η αποξένωση χαρακτηρίζεται ως μορφή ενδοοικογενειακής βίας.

- Εν όψει όλων των παραπάνω προβλημάτων και των κοινωνιολογικών αλλαγών που έχουν επέλθει στην οργάνωση της σφαίρας της οικογενειακής ζωής εδώ και μισό αιώνα, η εθνική συνέλευση του συμβουλίου της Ευρώπης εξέδωσε το υπ' αριθμ. 2079/2015 ψήφισμα περί ισότητας και κοινής γονικής ευθύνης και περί του ρόλου των πατέρων με το οποίο ζητάει από τα Κράτη την εναρμόνιση της νομοθεσίας τους για τη διασφάλιση και προώθηση της ισότητας των γονέων από τη γέννηση των παιδιών και την καθιέρωση της κοινής γονικής ευθύνης μακριά από στερεότυπα και προκαταλήψεις, της εναλλασσόμενης κατοικίας των παιδιών μετά τον χωρισμό, εκτός περιπτώσεων κακοποίησης ή ενδοοικογενειακής βίας και τη ρύθμιση του χρόνου της εναλλαγής με βάση τις ανάγκες και το συμφέρον του παιδιού. Κατά συνέπεια απαιτείται μοίρασμα του χρόνου των γονέων για την ανατροφή και εκπαίδευση του παιδιού τους και δυνατότητα εναλλασσόμενης λειτουργικής κατοικίας για το παιδί και στο σπίτι του πατέρα, ώστε να μη νοιώθει απλώς ως επισκέπτης σε αυτό, αλλά ότι πρόκειται και για δικό του σπίτι. Γίνεται δεκτό ότι ο χρόνος παραμονής

στην εναλλασσόμενη πατρική ή μητρική κατοικία δεν απαιτείται να επιμερίζεται κατά ποσοστό 50% αλλά αρκεί και κατά ποσοστό 30% στον ένα γονέα και κατά 70% στον άλλον για να μιλούμε για συνεπιμέλεια.

- Ήδη 4 ευρωπαϊκές χώρες έχουν καθιερώσει ως υποχρεωτική από τον νόμο την συνεπιμέλεια. Είναι η Γαλλία, το Βέλγιο, η Σουηδία και η Δανία. Οι άλλες χώρες επιτρέπουν την συνεπιμέλεια στις νομοθεσίες τους, αλλά δεν την επιβάλλουν ως υποχρεωτική. Η Πρακτική έχει ήδη σε πολλές χώρες εγκαταστήσει την κοινή επιμέλεια και την καθιέρωσε ως τρόπο ανατροφής των παιδιών.

- Η ανάγκη νομοθετικής μεταρρύθμισης με σύγχρονους όρους προς εξυπηρέτηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού φαίνεται να απασχολεί και την πατρίδα μας. Η Πολιτεία πρόσφατα ανέλαβε και την πρωτοβουλία κατάρτισης σχετικού νομοσχεδίου που δεν προχώρησε και βρίσκεται σε εκκρεμότητα. Τα κόμματα σύμφωνα με δημοσιεύματα φαίνεται να συμφωνούν. Μένει στις γυναικείες οργανώσεις να προβληματισθούν με τις παραπάνω σκέψεις και να λάβουν θέση αν στη συζήτηση για την συνεπιμέλεια θα βρεθούν πολέμιοι ή υποστηρικτές της δίνοντας απαντήσεις στα παρακάτω ερωτήματα :

1) Αν η συνεπιμέλεια διαταράσσει τη σταθερότητα στη ζωή του παιδιού και μπορεί να έχει αρνητική επίδραση, λόγω της έκθεσής του σε συνεχείς συγκρούσεις μεταξύ των γονέων. 2) Αν το παιδί μπορεί να απολαύσει οφέλη από την διατήρηση επαφών και με τους δύο γονείς του. 3) Αν και πώς οι Έλληνες γονείς μπορούν να υποστηριχθούν για να υπερβούν στερεότυπα και προκαταλήψεις και να αντιμετωπίσουν πρακτικά προβλήματα, ώστε να ασκήσουν επιτυχώς το ρόλο της συνεπιμέλειας των παιδιών τους. 4) Αν οι αρμοδίως επιλαμβανόμενοι πολιτειακοί φορείς είναι επαρκώς επιμορφωμένοι στις ανάγκες λειτουργίας της σύγχρονης οικογένειας και των προϋποθέσεων ικανοποίησης του συμφέροντος του παιδιού, μετά τον χωρισμό των γονέων του, ώστε να μην επηρεάζονται από στερεότυπα στη διαχείριση θεμάτων επιμέλειας. Στα ερωτήματα αυτά θα απαντήσει προσεχώς ημερίδα του ΕΣΕ που θα γίνει επ' ευκαιρία της ημέρας κατά της γονικής αποξένωσης που έχει ορισθεί η 25η Απριλίου.